

problemów. Dzięki temu o. prof. Andrzej A. Napiórkowski z jednej strony zwrócił uwagę czytelników na przywiązanie obecnego Papieża do teologii fundamentalnej (która jest jego pierwszą teologiczną miłością) oraz dowiódł, że teksty Benedykta XVI nieustannie oscylują wokół tej problematyki, zaś z drugiej strony umiejętnie pomógł zapamiętać to, co najważniejsze w chrystologii fundamentalnej i wierze Kościoła.

KS. KRZYSZTOF KAUCHA

Bóg i Auschwitz. O Edycie Stein, wizycie Papieża Benedykta XVI i Bogu w mrokach dziejów, red. M. Deselaers, L. Łysień, J. Nowak, Wydawnictwo UNUM, Kraków, Centrum Dialogu i Modlitwy w Oświęcimiu 2007; ss. 262 + 7 stron fotografii.

Bóg i Auschwitz jest tytułem książki zredagowanej przez trzech kapłanów: Leszka Łysienia – doktora filozofii i przez kilka lat wikariusza Parafii NMP Królowej Polski w Brzezince w diecezji bielsko-żywieckiej, Jana Nowaka – dyrektora Centrum Dialogu i Modlitwy w Oświęcimiu oraz Manfreda Deselaersa – Niemca z diecezji Aachen, doktora teologii obchodzącego w tym roku 25. rocznicę święceń i 18. rocznicę pobytu u progu Auschwitz, gdzie pracuje w Centrum Dialogu i Modlitwy. Książka ma podtytuł: *O Edycie Stein, wizycie Papieża Benedykta XVI i Bogu w mrokach dziejów*. Publikacja ta należy do niewielkiej grupy dzieł w języku polskim podejmujących niezwykle trudny dla człowieka wierzącego problem, jakim jest Auschwitz.

Dla wszystkich księży redaktorów Oświęcim stanowi część życia i kapłaństwa. To nie pierwsza ich publikacja poświęcona temu niezwykłemu miejscu. Zwłaszcza ks. Deselaers ma na koncie ważne opracowania: *Bóg a zło w świetle biografii i wypowiedzi Rudolfa Hössa komendanta Auschwitz* (WAM, Kraków 1999; rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. dr. h.c. A. Kubisia) oraz *Dialog u progu Auschwitz* (red. M. Deselaers, Kraków, UNUM, Centrum Dialogu i Modlitwy w Oświęcimiu 2007, t. 1; zapis wykładów wygłoszonych podczas dni studyjnych w 2000 r. noszących tytuł *U progu Auschwitz*); w 2000 r. został on uhonorowany przez Polską Radę Chrześcijan i Żydów tytułem „Człowieka Pojednania”. Wspomniani redaktorzy nie pozwalają – piórem, słowem i czynem – zapomnieć o Holokauście. Organizując sympozja, moderują filozoficzną, religijną i teologiczną refleksję o Auschwitz. Pomagają ich uczestnikom rozwiązać problem Auschwitz w sobie samych. Kto to uczyni, ten wie, że żyją oni nie w cieniu Auschwitz, lecz w świetle jakim ono jest.

Omawiana książka składa się z trzech części, poprzedzonych przedmową kardynała W. Kaspra (s. 5–7), Kardynała S. Dziwisza (s. 9–10) oraz wstępem (s. 11–14).

Część I nosi tytuł „Św. Edyta Stein” (s. 15–96). Zawiera referaty wygłoszone w czasie seminarium naukowego poświęconego Edycie Stein, które odbyło się 9 maja 2006 roku. Dwa teksty mają charakter historyczny (W. Długoborski, *Działalność polityczna Edyty Stein w latach 1918–1919*; A. Grzegorzcyk, *Wpływ myśli Edyty Stein na filozofię XXI wieku*), a cztery – problemowy (M. Zawada OCD, *Znaczenie Edyty Stein dla współczesnej duchowości*; S. Krajewski, *Sprawa Edyty Stein*; R.J. Weksler-Waszkinel, *Edyta Stein jako wyzwanie*; M. Deselaers, *Edyta Stein i odpowiedzialność Kościoła*). Ta część książki stanowi nie tylko bogate kompendium wiedzy o życiu i działalności Męczennicy, Patronki Europy, lecz także analizę jej oddziaływania na współczesność, w tym także na wzajemne relacje między Kościołem a narodem żydowskim. Z tego punktu widzenia interesujący jest tekst S. Krajewskiego, w którym prezentuje on w sposób wyważony i precyzyjny zastrzeżenia Żydów co do kanonizacji siostry Teresy Benedykty od Krzyża. Nie sposób ich tu referować. Najlepiej przeczytać ten tekst, który daje najlepszy wgląd w te problemy wyartykułowane przez współprzewodniczącego Polskiej Rady Chrześcijan i Żydów. Można się z niego także dowiedzieć o wyzwaniu, jakim dla określania tożsamości żydowskiej jest żydowska śmierć katolickiej zakonnicy E. Stein, a także fakt, że działające w Polsce Stowarzyszenie Dzieci Holocaustu składa się z katolików pochodzenia żydowskiego. Do wspomnianych problemów nawiązują artykuły ks. R.J. Wekslera-Waszkinela i ks. M. Deselaersa, wyrażające szacunek dla stanowiska strony żydowskiej i zarazem dążące do wszechstronnego wyjaśnienia katolickiej interpretacji życia Świętej – interpretacji zawierającej także bolesną prawdę o winach niektórych dzieci Kościoła popełnionych w przeszłości w stosunku do Żydów.

Wszystkie teksty zostały uporządkowane logicznie, co świadczy o merytorycznej dojrzałości organizatorów wspomnianego seminarium naukowego.

II część książki nosi tytuł „Benedykt XVI” (s. 97–124). Zawiera teksty wygłoszone w czasie pobytu Papieża w Auschwitz 28 maja 2006 r. (słowo powitania Benedykta XVI w Centrum Dialogu i Modlitwy w Oświęcimiu wygłoszone przez kard. S. Dziwisza, zapis modlitwy ekumenicznej w Birkenau, przemówienie Papieża w Auschwitz-Birkenau, fragment papieskiego przemówienia w czasie audiencji generalnej w Watykanie oraz jego słowa do Kolegium Kardynalskiego odnoszące się do pobytu w Auschwitz) oraz obszerny artykuł ks. M. Deselaersa *Znaczenie dwóch wizyt papieskich w Auschwitz*.

Część III została zatytułowana *Bóg w mrokach dziejów* (s. 125–256). Obejmuje ona referaty wygłoszone w czasie niezwykłego (gdyż oprócz referatów do znaczących elementów obrad trzeba zaliczyć milczenie, modlitwę i wspólną drogę krzyżową odprawioną w obozie) seminarium *Obecność Boga w mrokach dziejów*, które odbyło się 23–24 listopada 2007 r. (J. Barcik, „Wymagająca obecność Boga”; G. Chrzanowskiego OP, *Tradycyjna teodycea wobec Auschwitz – św. Tomasz i Hannah Arendt*; M. Deselaersa, *Bóg a zło. Rozważania antropologiczno-teologiczne*; Z. Dymarskiego, *Mówić o Bogu czy o człowieku*; J.A. Kłoczowskiego OP, *Czy Bóg*

cierpiał w Auschwitz? Gdzie był Bóg w tamtych dniach? Dlaczego milczał?; L. Łysienia, *W półmroku dwuznaczności. Migotliwy sposób obecności Boga w pieklach stworzonych przez człowieka*; P. Sikory, *Mroki obecności Boga*; K. Tarnowskiego, *Odpowiedzialność Boga – odpowiedzialność człowieka*; K. Wieczorka, *Czy naprawdę będziecie jak Bóg? Poszukiwanie sensu cierpienia jako walka człowieka z Bogiem*) oraz zapis dyskusji panelowej na temat „Jakim językiem mówić o złu?”. Ogólnie można powiedzieć, że problem Auschwitz został w tych tekstach naświetlony szeroko – zarówno z perspektywy filozoficznej, jak i teologicznej, choć tych drugich pojawiło się zdecydowanie mniej. Teksty filozoficzne ogniskują się wokół tzw. problemu teodycealnego, antropologii i filozofii religii; częste są w nich odwołania do myśli E. Lévinasa, E. Fackenheim, H. Arendt i H. Jonasa. Teksty o nachyleniu teologicznym starają się dotknąć kwestii rozumienia Boga, człowieka i cierpienia; odwołują się do myśli K. Michalskiego i ważnych publikacji J.B. Metz. Świadczą, że tylko w okrojonym zakresie Auschwitz przeniknęło do myśli teologicznej (bardziej na zachodzie Europy i USA, u nas bardzo szczątkowo) i że o wiele częściej jest ono obecne w literaturze pięknej i filozofii.

Całość publikacji zamykają noty o autorach oraz fotografie upamiętniające wizytę Benedykta XVI w Auschwitz oraz oba seminaria-sympozja. Symboliczna jest fotografia ukazująca tęczę nad Auschwitz; ten motyw znajduje się także na okładce.

Książka ta – powtórzmy – jest jedną z nielicznych rodzimych publikacji naukowych podejmujących problem Auschwitz. Stanowi ona zapis zmagania naszych, polskich umysłów, sumień i naszej wiary z tym problemem, dlatego jest niezwykle cenna, wręcz unikatowa. Nie można sobie wyobrazić, by ktoś zajmujący się kwestią Auschwitz nie zapoznał się z nią, nawet jeśli można zauważyć u polskich autorów zbytne naśladowanie filozoficznej myśli ościennej.

Książka uświadamia też brak rodzimej, polskiej teologii wyprowadzonej z faktu Auschwitz (w jego całości) – by tak rzec: polskiej teologii w świetle Auschwitz. W minionych latach dużo mówiło się o teologii w cieniu Auschwitz. Były też słowa o końcu teologii po Auschwitz, które nie pokrywały się z prawdą i były wyrazem postawy bardzo emocjonalnej. Można nawet powiedzieć, że teologia stała się po Auschwitz niezwykle potrzebna. Potwierdzeniem jest rozwój teologii nadziei, krzyża, miłości, miłosierdzia, zmartwychwstania, u podstaw których znajduje się trauma Auschwitz, choć może nie zawsze w sposób uświadomiony.

W związku z tym brakiem niech wolno będzie w tym miejscu zaanonsować kolejną publikację pod redakcją ks. M. Deselaersa, ściśle teologiczną. Będzie ona zawierać materiały z IV zjazdu Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce, który został poświęcony kwestii „Perspektywy teologii po Auschwitz”. Odbył się on w dniach 26–27 września 2008 r. w Centrum Dialogu i Modlitwy w Oświęcimiu i został w dużej mierze przygotowany przez wspomnianego autora. Spotkały się w nim trzy perspektywy: żydowska, niemiecka i polska. Co wynikło z tego spotkania? O tym we właściwym czasie.